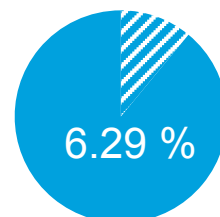

Jurbarko rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Jurbarko rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirma, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje pateikiami gerosios praktikos projektų pavyzdžiai.

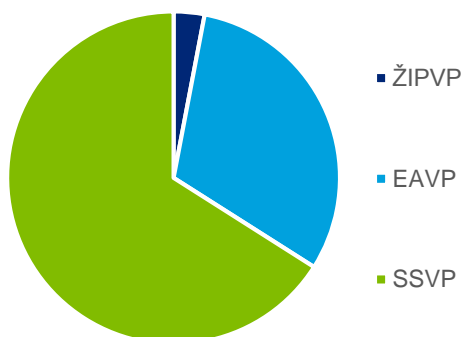
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Jonavos rajono savivaldybėje, buvo finansuoti 71 projektas. Bendra projektų vertė siekė 54.119 mln. EUR; tai sudarė 6.29 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos (SSVP) ir Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) lėšos sudarė beveik 97 proc. viso skirto ES SF finansavimo (atitinkamai 66 proc. ir 31 proc.). Tuo tarpu Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos (ŽIPVP) lėšos sudarė tik 3 proc. Projektų skaičius, skirtingai nei kitose savivaldybėse, neatitiko finansavimo lėšų pasiskirstymo: Jonavos rajono savivaldybėje buvo įgyvendinta 15-ka ŽIPVP, 9-i EAVP ir 47 SSVP projektai.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

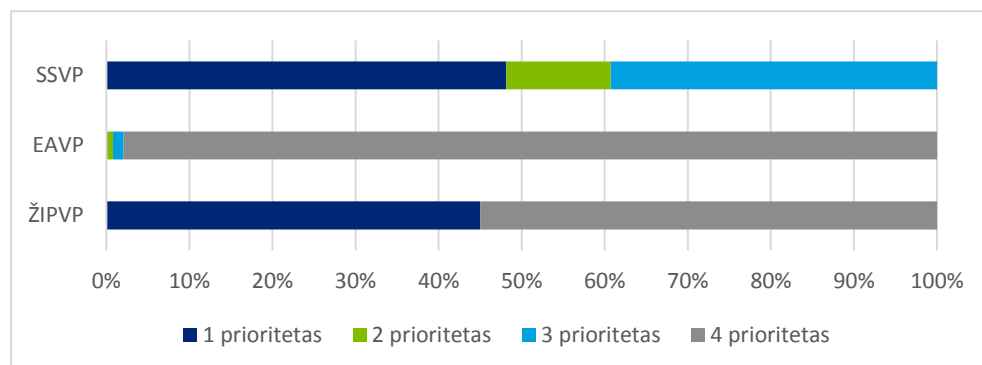

Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „2 Prioriteto. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“, „3 prioriteto. Informacinė visuomenė visiems“ ir „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, viešojo valdymo tobulinimą, verslo įmonių

konkurencingumą ir aplinkos verslui gerinimą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikalčiai darnaus vystymosi horizontalų prioritetą integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)

Šaltinis: www.esparama.lt

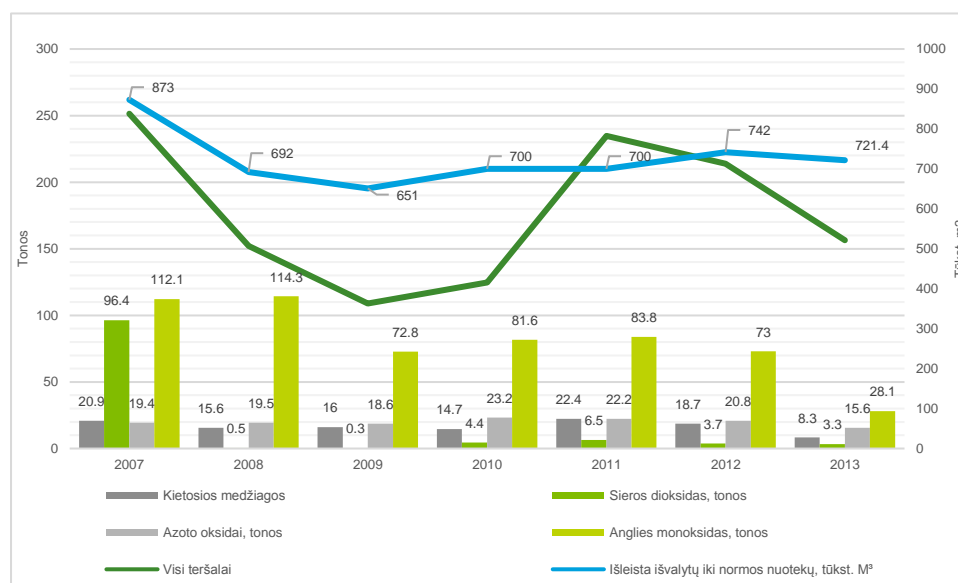
Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP 1 prioriteto apimtyje buvo finansuoti vos keli kompetencijų stiprinimo projektai; aktyvioms užimtumo skatinimo/ nedarbo priemonėms skirtas dėmesys buvo ribotas. ŽIPVP 4 prioriteto projektai iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas. EAVP projektai buvo orientuoti į fizinės aplinkos ir infrastruktūros gerinimą. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti daugiabučių renovacijos ir kompleksinio gyvenamosios aplinkos sutvarkymo, turizmo infrastruktūros plėtros projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių, švietimo paslaugų infrastruktūros tobulinimą, daugiafunkcinių centrų plėtrą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti energetinio efektyvumo gerinimo, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo bei atliekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai investuota srityse, kur vyraavo valstybės ir regionų projektų planavimo priemonės.

1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebima teigiama aplinkos taršos mažėjimo tendencija. Į orą išmetamų teršalų kiekis 2007 m. siekęs 251.4 tonas, laikotarpio pabaigoje buvo sumažintas beveik per pusę. Pastebima, kad pirmųjų metų bendro teršalų kiekio mažėjimui didžiausią įtaką turėjo išskiriama sieros dioksido kiekio mažinimas. Per porą metų nuo 149.7 t šis kiekis buvo sumažintas (99.67%) iki minimalaus lygio - 0.5 t. Viso laikotarpio metu taip pat mažėjo anglies monoksido teršalų kiekiai. Kitų medžiagų kiekis (Kietųjų medžiagų, azoto oksidų) iki 2012 m. išliko pastovus. 2013 m. duomenimis Lietuvos mastu, Jurbarko visų teršalų išmetimo kiekis bendroje dalyje sudaro 0.26%, lyginant šį santykį su 2007 m (0.40%) fiksuojamas spartesnis už Lietuvos vidurkį teršalų kiekio mažinimas. Apibendrinant, Jurbarko rajono savivaldybei sėkmingai pavyko suvaldyti aplinkos teršalų kiekio didėjimą.

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai*

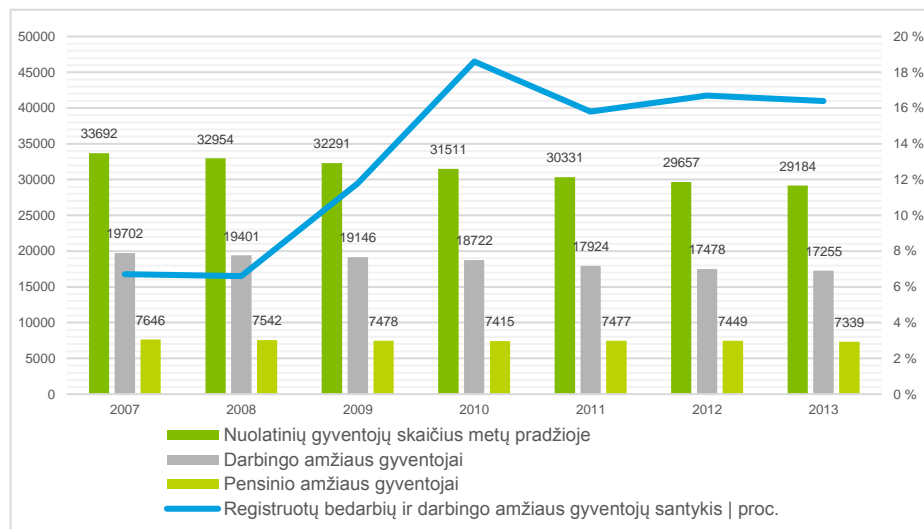

Šaltinis: Statistikos departamentas

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Daugumos rodiklių tarpe vyrauja neigiama tendencija. Bendras gyventojų skaičius nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo 13 proc.: vidutiniškai per metus savivaldybę paliko 721 gyventojas. Darbingo amžiaus gyventojų skaičius mažėjo tokia pačia tendencija kaip ir bendras gyventojų skaičius – 12.4 proc. Šių rodiklių tendencijos atliepia rodiklių kaitą tiek kitose savivaldybėse, tiek visos šalies mastu. Nedarbo ir užimtumo blogėjo iki 2010 m.: santykis tarp savivaldybėje registruotų bedarbių skaičiaus ir darbingo amžiaus žmonių 2008 – 2010 m pakilęs buvo 18.60 proc. Skirtingai nei kitose savivaldybėse, po 2010 m. šis rodiklis nemažėjo. Apžvelgiant mėnesinį (bruto) darbo užmokestį, galima teigti, kad situacija lyginant su 2007 m. santykinai pagerėjo: mėnesinis atlyginimas padidėjo 199.40 EUR. Lyginant su Lietuvos Respublikos atlyginimų augimo lygiu, Jurbarko savivaldybė demonstruoja prastesnius rezultatus. Bendra atlyginimų rodiklio gerėjimo tendencija galėjo būti nulemta ne tiek gerėjančios ekonominės situacijos, o minimalios mėnesinės algos augimo nacionaliniu mastu. Skirtumas nuo Lietuvos vidutinio mėnesio atlyginimo laikotarpio pradžioje siekęs 117.20 EUR, 2014 m. išaugo iki 162.00 EUR. Apibendrinant, demografiniai rodikliai Jurbarko savivaldybėje viso laikotarpio metu buvo linkę prastėti.

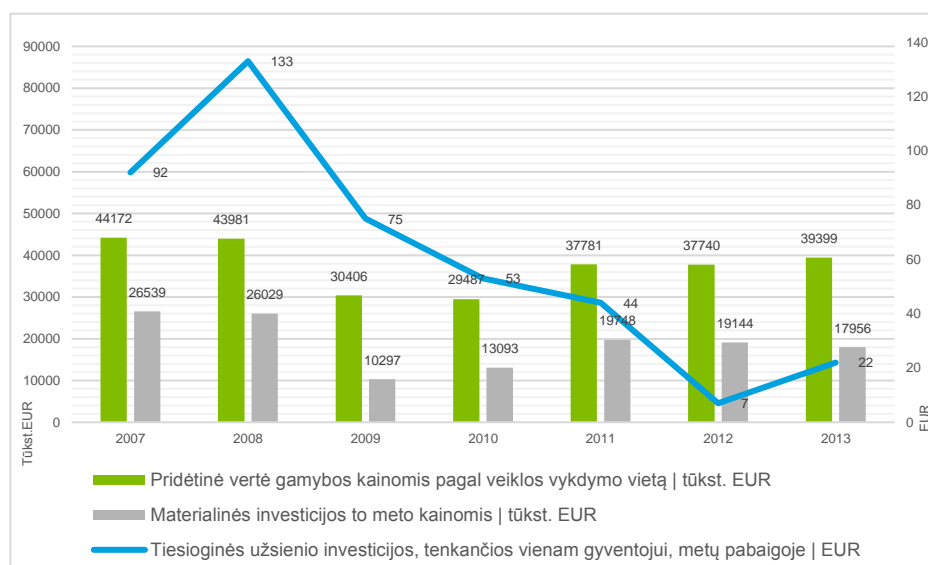
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius, viso laikotarpio metu stebimos neigiamos tendencijos. 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai neturėjo nuoseklių kitimo tendencijų, tačiau laikotarpio pabaigoje abiejų rodiklių reikšmės buvo ženkliai mažesnės nei laikotarpio pradžioje. Dėl finansų krizės kuriama pridėtinė vertė nuo 2008 m. mažėjo ir 2010 m. pasiekė žemiausią savo įvertį nagrinėjamu laikotarpiu. Nuo 2011 m. rodiklio įverčiai pradeda augti su nežymiais svyravimais. Verslo plėtrai sustojus bei sumažėjus gaunamoms pajamoms verslo kuriama pridėtinė vertė mažėjo. Analogiškos tendencijos stebimos ir materialinių investicijų rodiklio atveju, su žemiausiu tašku 2009 m. 2009 m. materialinių investicijų rodiklis sumažėjo net 60.44%, per likusį laikotarpį investicijų kiekis per metus vidutiniškai augo 16.73%. Tiesioginės užsienio investicijos 2006 - 2008 m eksponentiškai augusios, recesijos metu smarkiai krito. 2008 – 2012 pokytis buvo -94.74%. Lyginant su kitomis probleminėmis teritorijomis, blogesnėje nei Jurbarko savivaldybė situacijoje atsidūrė tik Lazdijų rajono savivaldybė. Vertinant pagal rodiklių pasiekimus ir jų raidą nagrinėjamu laikotarpiu, galima daryti išvadą, kad ES SF investicijos didelės įtakos ekonominei raidai nepadarė. Tikėtina, kad kaip ir kitose savivaldybėse, ES SF teigiamą poveikį mažino tokie išorės veiksniai kaip finansų krizė, mažėjantis gyventojų skaičius ir dideli migracijos mastai.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Jurbarko rajono savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą ir kompleksinį gyvenamosios aplinkos gerinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, socialinės, švietimo infrastruktūros atnaujinimą, daugiabučių renovavimą. Taip pat nemažai investicijų skirta gamtosaugai. Šios investicijos buvo vienos didžiausių įtaką darniam vystymuisi dariusių intervencijų.

Imsrės upės pakrantės pritaikymas viešajai turizmo infrastruktūrai II etapas, VP3-1.3-ŪM-05-R-71-016

Projekto tikslas – skatinti viešosios turizmo infrastruktūros plėtrą Jurbarko mieste tinkamai išnaudojant gamtos išteklius bei sukuriant palankesnes sąlygas efektyviam jų pritaikymui Jurbarko mieste. Projekto metu buvo sutvarkyta ir turizmo reikmėms pritaikyta Imsrės upės pakrantė Jurbarko mieste – sukurta viešoji turizmo infrastruktūra: įrengta poilsio vietė su lauko baldais, laužaviete, suoliukais, vaikų žaidimo aikštele, sporto ir laisvalaikio įrenginiai. Įgyvendintas projektas paskatino atvykstantį ir vietos turizmą, konkurencingų turizmo produktų plėtrą. Miesto gyventojams ir svečiams buvo sudarytos sąlygos aktyviam poilsiui. Projekto veiklos papildė jau įgyvendinto projekto „Imsrės upės pakrantės pritaikymas viešajai turizmo infrastruktūrai“ metu sukurtą viešąją turizmo infrastruktūrą. Visa tai užtikrino darnią socialinės ir aplinkosauginės sritys plėtrą.

Probleminių teritorijų gaivinimo programa savivaldybei padėjo gauti papildomų lėšų anksčiau numatytiems savivaldybės atnaujinimo projektams. Būsto ir viešosios infrastruktūros renovacijų dėka miestai tapo patrauklesni gyventojams, pravažiuojantiems asmenims. Vis dėlto, vertinant probleminių teritorijų gaivinimo programų tikslų įgyvendinimą, galima teigti, kad kelti tikslai buvo įgyvendinti tik iš dalies. 2007 – 2013 m. ES SF programavimo laikotarpiu buvo išspręsta daug su infrastruktūros nepakankamumu arba nusidėvėjimu susijusių iššūkių. Kita dalis bendro programos tikslo – mažinti nedarbo

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >

lygį ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių įgyvendinta nebuvo. Ši programa tikėtina būtų buvusi veiksmingesnė, jeigu į savivaldybę būtų pritrauktos privataus verslo investicijos.

Apibendrinant, ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė fizinės aplinkos gerinimo srityje, kuriant ir plėtojant socialinių, švietimo paslaugų bei gyvenamosios aplinkos, energijos efektyvumo gerinimo infrastruktūrą. Vis dėlto ES SF poveikis buvo sumažintas tokių išorės veiksnių kaip finansų krizė, mažėjantis gyventojų skaičius ir augantys emigracijos (ir migracijos į didžiuosius miestus) mastai. Įvertinus ES struktūrinių fondų investavimo kryptis ir stebimus socio-ekonominius bei aplinkos taršos rodiklių pokyčius, galima teigti, kad Jurbarko rajono savivaldybėje investicijos į ekonominės veiklos gerinimą bei aplinkosaugą nepadarė stipraus poveikio darniai savivaldybės plėtrai.